

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Przegląd badań nad motywacją w szkole

Author: Alina Nowak

Citation style: Nowak Alina. (2019). Przegląd badań nad motywacją w szkole. W: A. Budniak, M. Mnich (red.), "Podejścia metodologiczne w pedagogice. Koncepcje – badania - wyniki" (S. 331-343). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Alina Nowak

Przegląd badań nad motywacją w szkole

Wstęp

Motywacja ma ogromne znaczenie w procesie uczenia kogoś i uczenia się samemu. Budując odpowiedni system motywacyjny, sprawiamy, że droga, którą podążamy, staje się bardziej atrakcyjna, a każdy kolejny stawiany na niej krok jest krokiem stawianym z ciekawości, z pasji, z chęci samodoskonalenia, ale również z zaangażowaniem, z determinacją oraz z wiarą, że się uda.

W motywowaniu uczniów do uczenia się bardzo ważną rolę odgrywa nauczyciel. To jego wychowawcze decyzje mogą mieć wpływ na postawę ucznia względem szkoły, przedmiotów na jakie uczęszcza, a także na jego motywację do uczenia się. Niezwykle istotne jest, żeby osoba ucząca dzieci działała w taki sposób, który pozwoli osiągnąć uczniowi wyższy poziom internalizacji, co w rezultacie doprowadzi do takich działań, które są wywołane przez motywację wewnętrzną¹. Nauczyciel powinien również nieustannie podsycać i wzmacniać w sobie motywację, by jego entuzjazm pedagogiczny sprzyjał podtrzymywaniu w uczniu naturalnej ciekawości poznawczej.

Niezależnie od wieku każdy uczeń potrzebuje odpowiedniej motywacji do sprostanania wyzwaniom, jakie niesie ze sobą nauka w szkole. Dziecko, które jest zmotywowane, nie odczuwa trudu przyswajania wiadomości, wręcz przeciwnie – sprawia mu to radość, bo dostrzega cel swojej pracy i sens tego, co robi. Jak zauważa Ken Robinson, „Dzieci są uczniami z natury, a jednak tak wiele z nich męczy nauka w szkole”². Dlaczego tak się dzieje? Odpowiedź można uzyskać, przypatrując

¹ M. GŁOSKOWSKA-SOLDATOW: *Motywacja do uczenia się uczniów w młodszy wieku szkolnym*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2016, s. 128.

² A. STERN: *...I nigdy nie chodziłem do szkoły*. Przeł. M. BIZUB. Wydawnictwo Element, Gliwice 2016, s. 9.

się sposobom motywacji uczniów w szkołach, które nie zawsze współgrają z rzeczywistym rytmem dzieci i ich ciekawością.

Istota motywacji

Termin *motywacja* pochodzi od łacińskiego słowa *motus*, które oznacza ruch, poruszenie umysłu, oraz od czasownika *movere* oznaczającego ciągnięcie czegoś dalej³.

W literaturze z zakresu zarządzania można odnaleźć określenie motywacji jako procesu, w którym ludzie dokonują pewnych wyborów między różnymi rodzajami zachowań i formami aktywności, po to, aby urzeczywistnić cele będące wynikiem cenionych przez nich wartości, a więc tego, co jest godne pożądanego i co ma rzeczywistą bądź wyobraźną zdolność do zaspokajania odczuwalnych potrzeb i aspiracji⁴. Motywacja – jak mówi Janusz Reykowski – jest to „proces psychicznej regulacji, dzięki któremu formułują się dążenia, przez które rozumieć należy tendencje do podejmowania czynności ukierunkowanych na określony cel”⁵. Funkcją takich dążeń jest sterowanie różnymi czynnościami człowieka tak, aby doprowadziły one do określonego, zgodnego z intencją efektu. Główną funkcją procesu motywacyjnego jest zorganizowanie czynności i skupienie energii w taki sposób, aby możliwe było zrealizowanie intencji. Motywacja jest też rozumiana jako „psychologiczny stan przyczyniający się do stopnia, w jakim człowiek się w coś angażuje, obejmuje ona czynniki, które powodują, wytyczają i podtrzymują zachowanie ludzkie zmierzające w określonym kierunku”⁶.

Szerokie ujęcie pojęcia motywacji w psychologii opisuje się jako mechanizmy, które są odpowiedzialne za uruchomienie, podtrzymanie i zakończenie zachowania. Dotyczy on zarówno mechanizmów zachowań prostych, jak i zewnętrznych, afektujących i poznawczych⁷.

³ K. KUMANIECKI: *Słownik łacińsko-polski*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, s. 316.

⁴ J. PENC: *Motywowanie w zarządzaniu*. Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1998, s. 8.

⁵ T. TOMASZEWSKI, J. REYKOWSKI: *Emocje, motywacja, osobowość*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1992, s. 113.

⁶ J.A.F. STONER, R.E. FREEMAN, D.R. GILBERT jr: *Kierowanie*. Przeł. A. EHRLICH. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1997, s. 426.

⁷ W. ŁUKASZEWSKI: *Motywacja w najważniejszych systemach teoretycznych*. W: J. STRELAU, red.: *Psychologia. Podręcznik akademicki*. T. 2: *Psychologia ogólna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000, s. 427.

Motywacja według Małgorzaty Głoskowskiej-Soldatow jest „wrodzoną i naturalną skłonnością cechującą każdego człowieka. Objawia się zjawiskami emocjonalnymi, które skłaniają ludzi do podejmowania działań i przejawiania różnych zachowań”⁸. Już u małych dzieci można zaobserwować ogromne zaangażowanie i entuzjazm podczas zabawy oraz zapamiętywanie w jej trakcie trudnych treści i czasami skomplikowanych reguł bez większego wysiłku. Dzieje się tak dlatego, że dana czynność jest związana z tym, co lubią, co ich interesuje, a co najważniejsze – nikt i nic ich do tego nie zmusza.

Uczenie się nie musi kojarzyć się z niezwykle trudnym i uciążliwym procesem, przez który trzeba „jakoś przebrnąć”. Zdaniem Leona Niebrzydowskiego postawa ucznia wobec szkoły w dużym stopniu zależy od rodzaju motywacji, ona także decyduje o tym, czy praca dziecka jest samodzielna, czy uczy się ono kierowane pobudkami, które tkwią w nim samym, czy też wymaga dopingu ze strony osób starszych. Także wyniki nauczania w znacznym stopniu zależą od tego, czy uczeń lubi się uczyć, czy przejawia zainteresowania wiedzą, czy ma poczucie obowiązku i odpowiedzialności, czy ma potrzebę zdobywania wiedzy, czy widzi związek zdobytej wiedzy ze swoimi planami i dążeniami na przyszłość⁹. Żeby sprostać tak ważnemu zadaniu, jakim jest rozbudzenie w dziecku motywacji, nauczyciel powinien posiadać w tym zakresie kompetencje. Wiedza praktyczna, a także umiejętności powinny stanowić instrumentarium osób uczących, bo tylko wówczas podejmowane wysiłki pedagogiczne są efektywne. Niezwykle ważne jest, by uczniowie, realizując powierzone zadanie, postrzegali efekt końcowy tej działalności jako coś przydatnego i pożądanego. Zdaniem Monique Boekaerts:

motywacja i emocje są dla edukacji niezbędne, ponieważ razem zapewniają, że uczniowie w dużym stopniu przyswajają nową wiedzę i umiejętności. Gdyby wszystko, co dzieje się w klasie, było ciekawe i zabawne, młodzi ludzie w naturalny sposób by się w to angażowali. Jednak młodzież ma do czynienia z wieloma zadaniami, które się jej nie podobają, które nie są interesujące lub w przypadku których młodzi ludzie nie czują się kompetentni, by je wykonać. Nauczyciele powinni zatem wiedzieć, jak przystosować program nauczania i sposób prowadzenia lekcji do tego, by uczniowie postrzegali zajęcia jako ciekawsze, celowe i przyjemne¹⁰.

Motywacja wiąże się z subiektywnymi odczuciami ucznia, szczególnie z jego chęciami dotyczącymi czynnego uczestnictwa w zajęciach szkolnych, a także

⁸ M. GŁOSKOWSKA-SOLDATOW: *Motywacja do uczenia się...*, s. 15.

⁹ L. NIEBRZYDOWSKI: *Wpływ motywacji na uczenie się*. Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 1972, s. 8.

¹⁰ M. BOEKAERTS: *Kluczowa rola motywacji i emocji w uczeniu się w szkole*. W: H. DUMONT, D. ISTANCE, F. BENAVIDES, red.: *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*. Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2013, s. 142.

czynnościami uczenia się i powodami ich podejmowania¹¹. Aby motywacja była skuteczna, ważne jest, by wypracować w uczniu przekonanie, że efekt, który osiągnie, jest użyteczny. Trzeba też dostosować zadanie do możliwości ucznia, żeby miał poczucie, że jest w stanie podolać stawianemu przed nim wyzwaniu.

Motywacja wewnętrzna i zewnętrzna jako jedne z ważniejszych czynników wykorzystania potencjału uczniów

Jeśli podejmujemy się wykonania jakiegoś zadania, to fakt, czy okaże się ono dla nas żmudnym i ciężkim procesem lub ciekawą przygodą, podczas której nie odczuwamy wkładanego wysiłku, zależy od rodzaju motywacji, jaka nam towarzyszy. Każdego dnia realizujemy zaplanowane zadania, a towarzyszące im zachowania wpływają z różnych motywów. Warto się zastanowić, jaki rodzaj motywacji towarzyszy uczniom w szkole. Czy mechanizmy motywacyjne stosowane w placówkach oświatowych wspierają dzieci w rozwoju funkcjonowania poznawczego i społecznego?

Johnmarshall Reeve wskazał, że „źródłami motywacji mogą być wewnętrzne stany przedmiotu lub zewnętrzne stany przedmiotu”¹². Autor afiluje wewnętrzne stany podmiotu z motywacją wewnętrzną i wskazuje jako źródła różne zdarzenia i właściwości zachodzące w podmiocie. Źródłami wewnętrznymi mogą być na przykład emocje, potrzeby jednostki i czynniki poznawcze. Wszelkie bodźce takie jak: zadania stawiane przez inne osoby lub wszystko to, co dzieje się poza podmiotem, a powoduje aktywność, stanowi zewnętrzne stany przedmiotu, czyli mowa jest o motywacji zewnętrznej. Warto zatem szerzej przyjrzeć się wspomnianym rodzajom motywacji, gdyż ich obecność w procesie edukacji jest niezbędnym elementem.

Motywacja wewnętrzna ma źródło w nas samych. Jeśli odnajdziemy w sobie „wewnętrzny ogień”, to wykonywanie czynności jest dla nas interesujące i daje nam radość oraz satysfakcję¹³. Kiedy uczeń widzi sens swojej pracy, jest zaangażowany, to nie potrzebuje dodatkowych wzmocnień pochodzenia zewnętrznego. Satysfakcja, jaką odczuwa podczas wykonywania zadania, oraz efekt końcowy same w sobie są już nagrodą. Gerd Mietzel ujmuje motywację wewnętrzną jako „tendencję podmiotu do podejmowania i kontynuowania działania ze względu na samą treść tej aktywności”¹⁴. Treść aktywności jest bardzo istotnym elementem,

¹¹ Ibidem, s. 46–47.

¹² J. REEVE: *Understanding motivation and emotion*. John Wiley and Sons, New York 2002, s. 6.

¹³ J. STEINKE-KALEMBKA: *Dodaj mi skrzydła! Jak rozwijać u dzieci motywację wewnętrzną?* Samo Sedno, Warszawa 2017, s. 12.

¹⁴ G. MIETZEL: *Psychologia kształcenia*. Przeł. A. UBERTOWSKA. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002, s. 345.

gdyż wszelkie podejmowane przez ucznia aktywności są dobrowolne, sprawiają mu przyjemność, są ekscytujące i kojarzą się z nowymi wyzwaniem. Uczeń, który jest zmotywowany wewnętrznie, czerpie radość z nauki. Według M. Głóskowskiej-Soldatow motywacja wewnętrzna to „wszelkie zachowania wynikające z indywidualnych potrzeb jednostki, takich jak zainteresowania, ciekawość czy chęć zdobycia wiedzy. Ten rodzaj motywacji jest przede wszystkim doświadczeniem pozytywnych emocji”¹⁵. Można zatem stwierdzić, że motywacja, która jest związana z ciekawością świata i jest zgodna z naszymi zainteresowaniami, stanowi najsilniejszy bodziec w procesie własnego rozwoju uczniów. Nauczyciel powinien stworzyć zatem taką atmosferę podczas lekcji, żeby uczniowie nie tylko odkrywali swoje talenty, ale również je rozwijali. Jarosław Kordziński stwierdza, że:

motywacja wewnętrzna obniża postrzeganie wysiłku oraz prowadzi do znacznego podwyższenia zainteresowania swoją działalnością (czynnik umysłowy) i umiłowania swojej działalności (czynnik uczuciowy), które nawzajem dodatnio na siebie wpływają, podnosząc przy tym skupienie i wybiórczość uwagi¹⁶.

W celu rozbudzenia w uczniach takich objawów, żeby potrafili czerpać satysfakcję z różnorodnych form eksploracji, rozwijali swoje zdolności interpretacyjne i komunikacyjne, ważne jest, by osoba ucząca wznieciła je również w sobie. Nauczyciel jest rodzajem przewodnika w bardzo trudnym procesie motywacyjnym ucznia, który powinien odnajdywać w dziecku jego naturalne zdolności, starać się je rozwijać, wzmacniać jego słabe strony i dostarczać odpowiednich „uskrzydlających” stymulatorów. Trzeba być przede wszystkim pozytywnie nastawionym do zmian, jakie chcemy osiągnąć, „przyjęcie postawy pozytywnej i skupienie się na mocnych stronach osobowości uwypukla dobre cechy tych ludzi i ich postępowanie zmienia się na lepsze”¹⁷. Zatem podstawowym i niezbędnym czynnikiem w procesie edukacyjnym podczas zdobywania wiedzy i umiejętności powinna być motywacja wewnętrzna, która jest kompatybilna z osobistymi zainteresowaniami, potrzebami, rozwojem i chęcią doskonalenia się ucznia. Kiedy jednak nie mamy do czynienia z takimi komponentami, jak: bodźce zawarte w czynności, poczucie autonomii i kompetencji, zainteresowanie relacjami z innymi i zaangażowanie się w nie, a także brakuje nam wsparcia otoczenia w tym zakresie, to osoby zaczynają odczuwać, że są kontrolowane zewnętrznie, wtedy motywacja nabiera zewnętrznego charakteru.

Falko Rheinberg napisał, że „[...] motywowane zewnętrznie określa się zachowanie wtedy, jeśli jego motyw znajduje się poza właściwym działaniem, albo

¹⁵ M. GŁOSKOWSKA-SOLDATOW: *Motywacja do uczenia się...*, s. 39.

¹⁶ J. KORDZIŃSKI: *Motywacja – tajemnica szkolnych sukcesów*. Wydawnictwo Verlag Dashofer, Warszawa 2007, s. 9.

¹⁷ A.L. MCGINNIS: *Sztuka motywacji*. Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2005, s. 28.

mówiąc szerzej: jeśli dana osoba jest sterowana z zewnątrz¹⁸. W tym przypadku motywacja odwołuje się do nagród, po to, by uniknąć kar. Mając na myśli nagrody, chodzi o dobre oceny, pochwały od nauczyciela, rodziców lub kolegów, otrzymanie dyplomu, wyróżnienia itp. Karą w motywowaniu zewnętrznym jest zła ocena, uwaga, zakaz rodzicielski i przykre uczucia, jakie się wiążą z tym rodzajem motywacji. Jak uważa M. Głowska-Sołdatow, „działania motywowane zewnątrznie są z natury instrumentalne: są one wykonywane nie dla przyjemności realizacji zamierzenia, odczuwania satysfakcji, lecz ze względu na możliwość uzyskania określonej gratyfikacji czy uniknięcia sytuacji wywołującej dyskomfort”¹⁹. Bardzo często ten sposób motywacji nazywa się metodą kija i marchewki, podczas której kusi się osobę jakimiś dobrami lub przywilejami, albo strasząc karą. Często tej motywacji towarzyszy lęk i strach²⁰. Kiedy uczeń jest cały czas nagradzany lub karany, może w pewnym momencie się zatracić i tak naprawdę nie będzie w stanie określić do czego dąży, jaki jest jego cel działania. Warto się jednak zastanowić, czy rzeczywiście wszystko w tej zewnętrznej motywacji jest takie złe? Czy zawsze skutki jego działania muszą być negatywne? Trzeba się zastanowić nad samymi czynnikami motywującymi zewnątrznie. Według L. Niebrzydowskiego „motywacja zewnętrzna wspiera i podtrzymuje wewnętrzną w sytuacji, gdy ta jest niewystarczająca do realizacji celu”²¹. Jeśli nagrodą będzie uśmiech, wyrazy uznania, pochwała, to nie powinny one przynieść negatywnych skutków. Odpowiednio wykorzystana motywacja zewnętrzna może wywoływać, rozwijać i wspierać motywację wewnętrzną. Ważne jest, żeby nauczyciel potrafił wykorzystać obie motywacje w taki sposób, aby uczeń zdawał sobie sprawę z wagi stawianych przed nim zadań, użyteczności przyswojonej wiedzy, a także wyników jakie uzyskuje w swoich działaniach, co zwiększa jego wysiłek i zainteresowanie daną czynnością.

Badania nad motywacją w szkole

Celem przeprowadzonych przez M. Głowską-Sołdatow badań było uzyskanie pogłębionej wiedzy na temat motywacji do uczenia się uczniów w młodszym wieku szkolnym, jej rodzajów i determinantów oraz diagnoza sposobów motywowania uczniów stosowanych przez nauczycieli. Autorka badań przyję-

¹⁸ F. RHEINBERG: *Psychologia motywacji*. Przeł. J. ZYCHOWICZ. Wydawnictwo WAM, Kraków 2006, s. 150.

¹⁹ M. GŁOSKOWSKA-SOLDATOW: *Motywacja do uczenia się...*, s. 41.

²⁰ J. STEINKE-KALEMBKA: *Dodaj mi skrzydeł! Jak rozwijać u dzieci motywację wewnętrzną?* Samo Sedno, Warszawa 2017, s. 11–12.

²¹ L. NIEBRZYDOWSKI: *Wpływ motywacji na uczenie się*. Nasza Księgarnia, Warszawa 1972, s. 111.

ła za podstawę powstawania motywacji potrzebę autonomii, kompetencji i relacji z innymi²².

Badania zostały przeprowadzone wśród uczniów kończących edukację wczesnoszkolną, a więc trzecioklasistów, ze szkół podstawowych na terenie województwa podlaskiego w 2012 r. Badaniem zostali objęci również nauczyciele kształcenia zintegrowanego pracujący w placówkach, w których były badane dzieci. Liczebność badanej grupy dzieci była bardzo duża, bo stanowiła aż 1031 uczniów. Nauczyciele stanowili 102-osobową grupę²³.

Dobór zastosowanych narzędzi badawczych uwzględniał wiek badanych dzieci oraz był adekwatny do problemów badawczych. Narzędzia, które M. Głóskowska-Soldatow zastosowała w badaniach to: *Kwestionariusz SRQ – A Dlaczego robię pewne rzeczy?*, *Skala poczucia kontroli (SPK)*, *Skala kontroli poznawczej (SKP)*, *Kwestionariusz SQR-P – Dlaczego zachowuję się w taki sposób?*, *Skala poczucia odpowiedzialności (SPO)* oraz narzędzia stworzone przez autorkę: *Skala oceny sposobów motywowania* i współtworzone narzędzie badania kompetencji *Skala subiektywnej oceny*²⁴.

Pierwsza grupa problemów, jakie były diagnozowane, miała charakter diagnostyczny i związana była z rodzajami motywacji, jakie są charakterystyczne dla uczniów klas trzecich w nauczaniu zintegrowanym. Jako podstawowe warunki uaktywnienia motywacji w procesie uczenia się autorka wymienia potrzebę autonomii, kompetencji i relacji z innymi.

W opisywanych badaniach zmienną zależną była motywacja do uczenia się, uwzględniająca style regulacji motywacji, a więc motywacja regulowana zewnętrznie, przez introjekcję, identyfikację, a także integrację, które pozwoliły na wyznaczenie poziomu rozbudzonej autonomii. Autorka pod pojęciem introjekcji rozumie akceptowanie czegoś, ale nie uznawanie tego za własne. Osoba ma poczucie konfliktu pomiędzy celami, jakie sobie wyznaczyła, a naciskami zewnętrznymi społeczeństwa. Identyfikacja oznacza przyjmowanie przez jednostkę za własne niektórych zewnętrznych norm i przepisów oraz utożsamianie się z nimi. Integracja charakteryzuje się tym, że wszelkie działania człowieka są zgodne z jego wartościami i celami, dlatego się w nie angażuje²⁵. Tabela 1. przedstawia statystyki opisowe dla zmiennej zależnej.

Wyniki, jakie uzyskano w przeprowadzonych badaniach, wskazują, że uczniowie klas trzecich przejawiają każdy rodzaj motywacji zewnątrzpochodnej. Przeglądając się wynikom w tabeli 1, można zauważyć, że uczniowie w skali motywacji regulowanej identyfikacją uzyskali najwyższe wyniki, natomiast drugie miejsce zajęła motywacja zewnętrzna. Niestety najniższe wyniki zanotowano w skali badającej motywację regulowaną integracją, a więc tej, która jest najbardziej autonomiczna.

²² M. GŁOSKOWSKA-SOLDATOW: *Motywacja do uczenia się...*, s. 143.

²³ Ibidem, s. 160.

²⁴ Ibidem, s. 154–158.

²⁵ Ibidem, s. 58–59.

Tabela 1. Statystyki opisowe dla poziomu skal motywacji do uczenia się u badanych osób

Skale regulacji wskazujące rodzaj motywacji	Średnia	Mediana	Odchylenie standardowe	Minimum	Maksimum
Zewnętrzna	3,15	3,22	0,57	1	4
Introjekcja	3,02	3,11	0,66	1	7
Identyfikacja	3,54	3,71	0,52	1	4
Integracja (wewnętrzna)	2,70	2,71	0,77	1	4

Źródło: M. GŁOSKOWSKA-SOLDATOW: *Motywacja do uczenia się uczniów w młodszym wieku szkolnym*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2016, s. 165.

W przeprowadzonych badaniach zwrócono również uwagę na determinanty realizacji autonomii, kompetencji oraz relacji z innymi. W tym celu wyznaczono grupę czynników o charakterze podmiotowym, których pomiary informowały, czy wymienione potrzeby zostały zrealizowane.

Badania miały również na celu ustalenie związków oraz zależności, jakie występują pomiędzy poszczególnymi rodzajami motywacji a czynnikami, które wyznaczają realizację potrzeb. Autorka założyła, że wpływ na rodzaj motywacji do uczenia się ma poziom wskaźników, które odnoszą się „do czynników odpowiedzialnych za realizację potrzeb autonomii, kompetencji i relacji z innymi”. W tym celu została przeprowadzona analiza korelacji r-Pearsona. Otrzymane wyniki pokazują, że nie zawsze występuje powiązanie pomiędzy wyodrębnionymi czynnikami determinującymi realizację potrzeb a wymienionymi czterema rodzajami motywacji. Bardzo ciekawych informacji dostarcza analiza statystyczna, która wykazała, że istnieją różnice w rodzaju motywacji, jaką uczniowie przejawiają ze względu na miejsce, gdzie znajduje się szkoła i jaki jest jej rodzaj. Istotnie statystycznie okazały się różnice, które dotyczyły szkół publicznych i niepublicznych odnoszących się do motywacji do uczenia się, która jest regulowana przez integrację. Lokalizacja szkoły wpływała istotnie statystycznie na każdy rodzaj motywacji oprócz motywacji zewnętrznej. W badaniach brano również pod uwagę płeć dziecka, jednak jak pokazują wyniki, nie jest to zmienna, która wpływa na rodzaj przejawianej przez dzieci motywacji.

W badaniach skupiono się również na znalezieniu takiego układu zmiennych, który by sprzyjał motywacji do uczenia się. W celu odnalezienia optymalnego układu zmiennych dokonano analizy regresji, podczas której wyłoniono predyktory dla każdego rodzaju motywacji. Wynik, który okazał się najistotniejszy, dotyczył najbardziej zaawansowanego ze względu na internalizację i integrację rodzaju motywacji, czyli motywacji regulowanej integracją. Analizując wyniki, można zauważyć, że nie każdy z czynników determinujących motywację, który został wyłoniony, posiada cechy umożliwiające wnioskowanie o rodzaju motywacji do uczenia się trzecioklasistów.

Badaniami zostali objęci również nauczyciele. Celem tych badań było uzyskanie informacji o sposobach motywowania w kontekście efektywności ich stosowania.

Małgorzata Głowska-Sołdatow, analizując uzyskane wyniki, stwierdziła, że „Nauczyciele nie mają swoich preferencji, jeżeli chodzi o sposoby motywowania, wszystkie przedstawione im propozycje uznawali w porównywalnym stopniu za służące rozwijaniu motywacji wewnętrznej uczniów”. Niepokoić może fakt, że wśród tych propozycji pojawiły się również takie sposoby motywowania, które nie przyczyniają się do powstawania motywacji wewnętrznej, tylko hamują ten proces, mowa tu o sposobach instrumentalnych, a nauczyciele potraktowali je tożsamo z innymi. Badani reprezentowali jednakowe stanowisko związane z oceną skuteczności sposobów, które stymulują motywację uczniów, co dodatkowo potwierdziły wykonane porównania, uwzględniające staż pracy uczących, posiadany stopień zawodowy oraz lokalizację placówki szkolnej.

Bożysława Jaworska-Posiła oraz Małgorzata Wawrowska przeprowadziły badania dotyczące motywacji dziecka w klasie trzeciej szkoły podstawowej do nauki przy jednoczesnym wzięciu pod uwagę jego umiejętności. W tym ogólnopolskim badaniu (będącym częścią projektu *Badania umiejętności podstawowych uczniów trzecich klas szkoły podstawowej* przeprowadzonego w Centralnej Komisji Egzaminacyjnej przez zespół pod kierunkiem dr. Mirosława Dąbrowskiego, współfinansowanego przez EFS). Wyniki badań miały dać odpowiedź na pytania: „Jak silny jest związek motywacji z poziomem umiejętności? Które dzieci są bardziej, a które mniej zmotywowane (chłopcy czy dziewczynki)? Jak postawa nauczyciela wpływa na motywację?”. Motywacja była badana w oparciu o trójczynnikową strukturę motywacji, czyli komponent wartości, komponent oczekiwań oraz komponent afektywny.

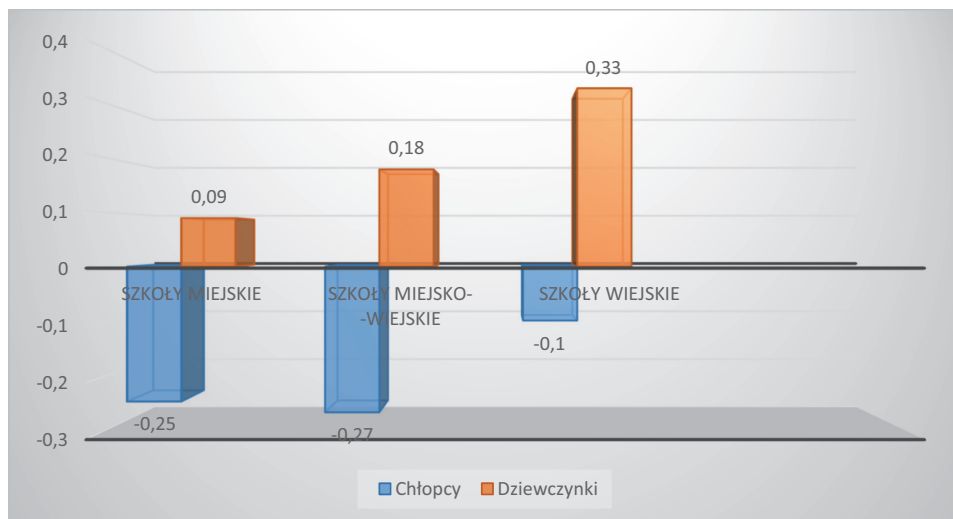
Do badania wykorzystano narzędzia przeznaczone zarówno dla ucznia (kwestionariusz z listą 20 stwierdzeń: 12 pozytywnych i osiem negatywnych), jak i dla nauczyciela (kwestionariusz zawierający 10 stwierdzeń nauczyciela o każdym uczniu).

Wyniki badań pozwoliły sformułować następujące wnioski: wyższą motywację do nauki przejawiają dziewczynki (rysunek 1), a więc płeć dziecka w tych badaniach okazała się istotna.

Dziewczynki charakteryzują się również większą ciekawością poznawczą oraz niższą bezradnością szkolną. Jak się okazuje, miejsce, w którym znajduje się placówka, również ma znaczenie. Najwyższe wyniki motywacji osiągnęły dzieci ze szkół wiejskich, najniższe – z miejskich.

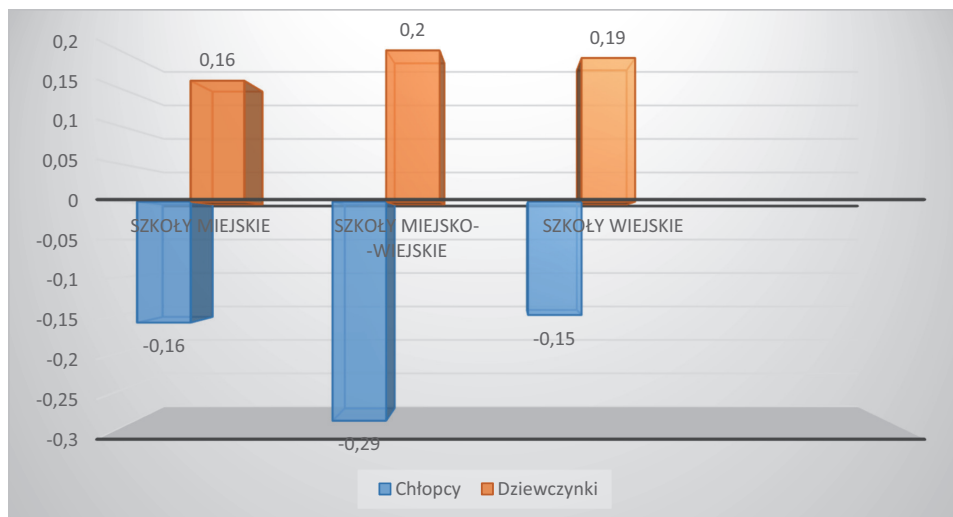
Przyglądając się wynikom badań motywacji ucznia z uwzględnieniem rodzaju szkoły w ocenie nauczyciela (rysunek 2), również potwierdza się, że różnice w poziomie motywacji dziewcząt i chłopców występują we wszystkich typach szkół, ale najmniejsze są one w szkołach miejskich.

Przeprowadzone badania wskazują, że na motywację ucznia do nauki przeważający wpływ mają przekonania nauczyciela o nim. Zebrane wyniki dostarczają również informacji, że istnieje dodatni związek pomiędzy umiejętnościami ucznia a motywacją. Motywacja w różnym stopniu współgra z różnymi umiejętnościami.

Rys. 1. Skala motywacji ucznia z uwzględnieniem rodzaju szkoły

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu EFS z badań dotyczących motywacji do nauki uczniów klas trzecich.

Rys. 2. Skala motywacji ucznia z uwzględnieniem rodzaju szkoły w ocenie nauczyciela

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu EFS z badań dotyczących motywacji do nauki uczniów klas trzecich.

Podsumowanie

Dzieci od wczesnych lat charakteryzują się niezwykle dużą chęcią poznawania wszystkiego, co je otacza, i z taką ciekawością i otwartością przekraczają próg szkoły. To właśnie wtedy zaczyna się bardzo ważny okres w życiu dziecka, gdyż może ono decydować o motywacji do nauki w dalszym etapie edukacyjnym. Głównym celem każdego nauczyciela powinno być wspieranie dziecka w jego naturalnym rozwoju w taki sposób, by silna wewnętrzna motywacja pomagała mu uczyć się bez względu na oceny czy zachęty ze strony rodziców i nauczycieli. Ważne jest, by dziecko podejmowało działania dla głęboko zinternalizowanych wyższych celów, takich jak poszerzenie własnych kompetencji czy nabywanie doświadczeń.

Opisywane badania w niniejszym artykule wzbudziły wiele refleksji, bo ujawniły zjawiska dotyczące wczesnej edukacji, które powinny ulec zmianie. Ważne jest, by żadne dziecko z powodu braku motywacji nie straciło swoich marzeń i wyznaczonych celów. *Nie można dzieciom podcinać skrzydeł w locie, trzeba stworzyć odpowiedni podmuch, by poleciały szybciej i dalej.*

Motywowanie dzieci do nauki stanowi jedno z najciekawszych wyzwań, z jakimi przychodzi zmierzyć się rodzicom i nauczycielom. Efekty pracy uczniów nie zawsze są zbieżne z oczekiwaniami. Dlatego też proces odpowiedniego motywowania do nauki znajduje się w centrum zainteresowania teoretyków i badaczy oraz nauczycieli, o czym świadczą liczne koncepcje teoretyczne, badania empiryczne i opracowania dydaktyczne. Niewiele jest jednak publikacji opisujących motywację do uczenia się w kontekście pedagogicznym, a zwłaszcza odnoszącym się do uczniów klas 1–3. Wskazane w artykule studia literaturowe stały się dla mnie inspiracją do poszukiwania własnych obszarów badawczych, podjęcia tematyki motywacji i ukazania jej roli w procesie uczenia się na gruncie pedagogiki. Mam nadzieję, że przeprowadzone przeze mnie badania i opracowanie teoretyczne przyczynią się do wzbogacenia zasobów literaturowych związanych z opisywanym tematem i będą stanowiły inspirację dla przyszłych i obecnych nauczycieli.

Bibliografia

- BOEKAERTS M.: *Kluczowa rola motywacji i emocji w uczeniu się w szkole*. W: H. DUMONT, D. ISTANCE, F. BENAVIDES, red.: *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*. Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2013.
- GŁOSKOWSKA-SOŁDATOW M.: *Motywacja do uczenia się uczniów w młodszym wieku szkolnym*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2016.

- KORDZIŃSKI J.: *Motywacja – tajemnica szkolnych sukcesów*. Wydawnictwo Verlag Dashofer, Warszawa 2007.
- KUMANIECKI K.: *Słownik łacińsko-polski*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984.
- ŁUKASZEWSKI W.: *Motywacja w najważniejszych systemach teoretycznych*. W: J. STRELAU, red.: *Psychologia. Podręcznik akademicki*. T. 2: *Psychologia ogólna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.
- MCGINNIS A.L.: *Sztuka motywacji*. Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2005.
- MIETZEL G.: *Psychologia kształcenia*. Przeł. A. UBERTOWSKA. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002.
- NIEBRZYDOWSKI L.: *Wpływ motywacji na uczenie się*. Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 1972.
- PENC J.: *Motywowanie w zarządzaniu*. Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1998.
- RHEINBERG F.: *Psychologia motywacji*. Przeł. J. ZYCHOWICZ. Wydawnictwo WAM, Kraków 2006.
- STEINKE-KALEMBKA J.: *Dodaj mi skrzydeł! Jak rozwijać u dzieci motywację wewnętrzną?* Samo Sedno, Warszawa 2017.
- STERN A.: *...I nigdy nie chodziłem do szkoły*. Przeł. M. BIZUB. Wydawnictwo Element, Gliwice 2016.
- STONER J.A.F., FREEMAN R.E., GILBERT JR D.R.: *Kierowanie*. Przeł. A. EHRLICH. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1997.
- TOMASZEWSKI T., REYKOWSKI J.: *Emocje, motywacja, osobowość*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1992.

Przegląd badań nad motywacją w szkole

Streszczenie

Artykuł dotyczy problematyki motywacji w szkole, czyli obszaru, który z punktu widzenia pedagoga należy do obszaru badań psychologa. Świat, w którym obecnie przyszło nam żyć, daje dużo więcej możliwości niż kiedykolwiek wcześniej, pomimo tego w dalszym ciągu w polskiej szkole głównym narzędziem motywującym ucznia do nauki jest ocena, czyli instrument motywacji zewnętrznej. Warto się zastanowić, czy naprawdę motywacja zewnętrzna, sprowadzająca się do nagród i kar, sprawia, że uczeń odnajduje w sobie energię, odwagę i siłę do podejmowania wyzwań i własnych marzeń. Czy ten sposób się sprawdza? Dodaje skrzydeł? Sprawia, że chcemy więcej? W niniejszym artykule można odnaleźć odpowiedzi na te pytania.

Niewiele badań wykonanych w Polsce odnosi się do roli motywacji w edukacji. W niniejszym artykule przedstawione zostaną dwie analizy wyników badań, które odnoszą się do motywacji dzieci w młodszym wieku szkolnym, czyli uczniów, u których kształtują się struktury motywacyjne, a także efektywności sposobów motywowania, stosowanych przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej.

Słowa kluczowe: metoda; edukacja wczesnoszkolna; motywacja; uczeń; nauczyciel.

The review of the research on motivation in the school

Summary

This article focuses on the issue of motivation, which from a teacher's point of view belongs to the psychological field of study. Nowadays the world gives us much more possibilities than ever before. Despite this fact, the main motivational factor in Polish schools are still grades, which are the tools of extrinsic motivation. It is worth considering whether extrinsic motivation, which boils down to the reward and punishment system, is able to help learners to find energy, courage and strength to respond the different challenges and make their dreams come true. Is it working? Does it give the learners confidence and courage? Does it encourage to want more? The answers to these questions may be found in this article.

There are not many studies in Poland which concern the role of motivation in schools. The article presents two analyses of research results on primary-school children motivation and on effectiveness of different ways of motivating used by teachers of primary schools. It takes into consideration the fact that in the case of primary-school children motivation is still developing.

Keywords: method; early school education; motivation; learner; teacher.